

Haruohakras!

1935

Amanda Stenwald.

KARUOHAKAS

EESTI NOORSOO KASVATUSE SELTSI TÜTAR-
LASTE GÜMNAASIUMI ÕPILASKONNA AJAKIRI

TOIMETUS: HEDDA KOPPEL, LAINE MOKRIK,
K. VILBERG. ÕPETAJASLIIGE: ED. SCHÖNBERG

nim. ENSV NIIH
Raamatukog.

PE 2096

Nr. 9

Märtsil 1935. a.

Nr. 9

SISU: Lugejaile. — ANNA HAAVA: Elisabeth Luiga'le. — H. KOPPEL, H. KARU, V. POSKA-GRÜNTAL, HEDDA KOPPEL: E. N. K. S-i kooli abijuhataja pr. E. Luiga 60. sünnipäeva puhul. — HELMI OTTAS: Üks mälestus. — HELMI PÖLD: ** — VALLI RAMUL: Pr. Elisabeth Luiga'le. — ÕPIL. S. R.: Äratamas! — HELENE GERN: Kui koolis käisin. — PAULA KOPPEL: Elisabeth Luiga elust. — ELISABETH LUIGA: Mälestusi.

Lugejaile.

Meie kooli lugupeetud inspektrissi pr. Elisabeth Luiga 60. sünnipäeva puhul 9. nov. 1934. a. korraldatud aktusel kooli saalis öeldi palju ilusat ja südamest tulevat. Meie soov on, et need sõnad ei kaoks, vaid säiliks. Käesolev »Karuohaka« number ongi nõnda koostatud, et selles on paigutust leidnud aktusel öeldud suulised tervitused ning pr. Luiga elukäiku puudutavad kirjutised.

»Karuohaka« toimetus.

Elisabeth Luiga.

Elisabeth Luigale.

Elisabeth Luiga — Päiksepaiste!
 Sääl ta kõnnib kevadmetsas,
 Ilusas, noores istanduses,
 Paistab oma helepilgul
 Noori puid ja virvekesi,
 Väikseid lillenupuke si —
 Soodustab soojalt kõigi kasvu.

Sellep nad ka igal a'al
 Pöörvad pääkest tema poole,
 Keelel küsimusi tuhat!

Kuigi vahest pilvi käimas,
 Puhub tuuli vilumaid —

See ju kosutuseks aina,
 Karastab vaid noori puid.

Ning siis Päiksepaiste võimas,
 Ikka ilmub tema jälle,
 Levitades selgeid ilmu.

Kõnnib aga kevadmetsas,
 Valgustelles, soojendelles
 Iga puud ja iga põõsast,
 Iga haljast virvekest,
 Väikest lillenupukest —

Elisabeth Luiga — Päiksepaiste!
 Nii ta kasvatab neid noori.

9. XI 34.

Anna Haava.

E.N.K.S-i kooli abijuhataja pr. E. Luiga 60. sünnipäeva puhul.

Kõrgesti austatud juubilar!

Eesti Noorsoo Kasvatuse Seltsi ja meie kooli kuratooriumi poolt toon Teile tänase pidupäeva puhul kõige soojemaid tervitusi ja avaldan sügavamat tänu kõige selle eest, mis Teie meie koolile pikkade aastate vältel olete teinud ja mis Teie meile kõikidele olete olnud.

Meie kooli ülevalpidaja seltsi nimi ütleb juba, et meie kooli ainsaks ülesandeks ei ole anda oma kasvandikkudele võimalikult palju mitmesuguseid elus tarvilikke teadmisi, vaid neid ka kasvatada elunõudeile vastavaiks, võimalikult sündsaiks oma rahva liikmeiks.

Peamiseks kasvatuskohaks on muidugi kodu, kuid praeguse aja nõuded viivad nooruse nii kauaks kodust ära koolipingile, et selleks ajaks kasvatustöö seisma ei või jääda. Kool peab osa kasvatustööst enese peale võtma. See kooli ülesanne ei ole kerge täita, kuid selle täitmisest oleneb suurel määral kooli väärtus.

Kodus on ema see, kes kodu selleks teeb, mis meie kõik selle sõna all mõistame. Ema on kodu keskuseks. Temas ühinevad kõik need sidemed, mis perekonnaliikmeid üksteisega, mis neid koduga seovad. Ema juurde tullakse kõigi oma muredega ja kõigi oma rõõmudega; tema peab igast raskusest ülesaamiseks nõu leidma, tema peab igas rõõmus kaasa rõõmustama. Ja kui tema ka vahest kasvatuseabinõuna armu asemel hirmu tarvitusele peab võtma, siis teab ometi igauks, et see hirm armu alusel põhjeneb, ja meelde püsima jääb ainult ema arm.

Sääraseks keskuseks, sääraseks kooliemaks on meil pikkade aastate jooksul olnud proua Luiga. Kes meie kooliga ligemasse ühendusse on astunud, kes meie koolis õpetanud või õppinud, need ei saa küll meie kooli enesele ette kujutada ilma proua Luiga kuju silme ette kerkimata. Ikka lahke, vastutulelik,

osavõttlik, südamlilik. Ja kui ta mõnikord ka kurja nägu peab näitama, siis teatakse ometi, see sünnib ainult ametipooltest, see kaua ei kesta, varsti vaatab sulle jälle soe süda läbi siniste silmade vastu. See on ainult hirmutamise armu pärast.

Ei tarvitse minul kõige selle juures pike-malt peatuda, seda teavad kõik kaastöötajad, lapsed ja lastevanemad isegi küllalt hästi. Meie kooli ülevalpidaja selts ja koolikuratoorium on teadlikud selles vastutuses, mis neil lastevanemate ees on, kes oma lapsed meie koolile on kasvatada usaldanud, meie vastutusmuresid on aga palju vähendada aidanud teadmine, et meil õnn on olnud kooliemaks saada üht proua Luiga.

Üks parematest sisseseadetest siin maailmas on asjaolu, et eluraskused, mured ja valud meie mälestuses palju rutemini kahvatavad ja ununevad kui rõõmsad üleelamised ja päikese-paistelised tunnid. Elurõõmud on aga need, mis meile elu armsaks teevad, mis meid värskendavad, meile uut jõudu ja julgust eluraskuste kandmiseks annavad. Ununegu siis ka Teie mälestuses kõik need mured ja rasked silmapilgud, mis Teil kooli pärast ja koolis on olnud, ja aidaku rõõm, mis töö tagajärgedele tagasi vaadates Teie südant täidab, Teid veel kaua oma tegevust meie koolis jätkata, olla ka edaspidi veel kaua meie kooliema, meie kooli proua Luiga!

H. Koppel.

* * *

Kaheksateist aastat tagasi, kui hallis sõdurisinelis punase kahekordse ristimärgi all teenides olin käsutatud Hiiumaale ja ma raske südamega Tartust lahkusin — kujutati ju mulle elu seal kui Siberis —, leidsin ma saarel kaasteenijate seas kaks preilit, kes olid lõpetanud eesti gümnaasiumi, s. o. Eesti Noorsoo Kasvatuse Seltsi Tütarlaste Gümnaasiumi. Mui-

dugi oli heameel kohata venelaste, lätlaste, leedulaste ja poolakate seas inimesi oma kodulinnast, meelde tuletada möödunud päevi vanas armsas Tartus. Sageli kuulsin siis eesti gümnaasiumi vilistlasi nimetavat pr. Luiga nime. Ei mäleta enam, mis temast räägiti, kuid hästi on mees, missuguse vaimustusega, austuse ja lugupidamise ning armastusega, missuguse tulega rääkis pr. Luiga'st ja tema kirjadest eriti üks väike neid. Tahtmatult ärkas uudishimu ja kerkis küsimus: missugune peaks olema tõeline pr. Luiga?

Kolm aastat hiljem sattusin E. N. K. Seltsi Tütarl. Gümnaasiumi perre ja sain tuttavaks pr. Luiga'ga. Pean ma kirjeldama, missugune ta on?! »Üks lumivalge pea ja nägu sõbralik«, nagu luuletab õpilane Valentine Ramul IV humanitaarklassist. Veendusin, et õigus oli eesti gümnaasiumi vilistlasel.

Täna 60 aastat tagasi avas silmad selles maailmas pr. Luiga, tõi kuuldavale oma esimesed hääliksused, tegi esimesed liigutused. Oma nooruse veetnud Venemaa pealinnas, Peterburis (nüüd Leningrad), abielu alustanud maal eesti talurahva ja saksa mõisnikkude seas ja suure osa oma elust ihu ja hingega tegev olnud E. N. K. Seltsi Tütarl. Gümna. laste peres. Palju õnne ja rõõmu tunda saanud, aga ka ääretu valu läbi elanud, kui oma kuuest lapsest kahel pühapäeval järjestikku neli last igavesse rahupaika saadab. Koolis ikka esimene ja viimne, kohal ka siis, kui teised läinud, ja värisenud kooli pärast enamlaste tääkide ees. Täna võib ta oma pika ja vaheldusrikka elu peale rahulikult tagasi vaadata.

Nüüd oleme tulnud kokku, et südamest tervitada sünnipäevalast. Usun aga, ta ütleb oma tagasihoidlikkuses, põksuval südamel kuulates kõike seda, mis jaoks nii palju tähelepanu?!

Väga austatud juubilar! Andestage! Vaadake, tänagi on ilm sompus. Ja me kurdame sageli, et vähe saame päikese soojust tunda, et oleme ka ise enesesse suletud, liiga tõsised, isegi mornid, et kerge pole meie südame üm-

bert jääd sulatada. Teie olete selle jää sulatanud!

Päästkem siis valla oma häälepaelad ja laskem rääkida südamel südamele.

9. nov. 1934. a.

H. Karu.

* * *

Armas proua Luiga!

Toon Teile südamlikumaid tervitusi lastevanemate poolt teie aupäeva puhul.

Minu ülesanne täna siin ei seisa selles, et valgustada Teie mitmekülgset tegevust koolis, vaid tahaksin alla kriipsutada seda, mida meie kui vanemad hindame, see on — Teie armastust meie laste vastu, nii et tõesti võib Teid nimetada meie kooli laste emaks. Ema armastusele ei avalda aeg mingit mõju, laps jääb alati lapseks oma emale, olgu ta kas või täiskasvanud inimene. Ja Teie suhtumises meie koolilastesse on sama joon — Teie suhtute ühtviisi emalikult nii väikestesse kui suurtesse.

Nii kui oma ema muresid, nii ka Teie muresid ei saa lapsed täielikult hinnata, pärastpoole paistab kõik hoopis teises valguses.

Olgu Teile lohutuseks, et vanematel on täielik arusaamine Teie muredest ja raskustest ja et vanemate ühine soov on, et Teil jõudu ja elurõõmu jatkuks kauaks ajaks nii päikesepaisteliseks jääda, nagu olete praegu.

V. Poska-Grüntal.

* * *

Pr. Elisabeth Luiga 60-aastane. See kõlab uskumatu. Kuidas võib meie kooli armsale emale olla kogunud nii palju aastaid õlgadele!

Olgugi et pühitsesime seda tähtpäeva pidulikult, ei suuda seda kuidagi tajuda, sest pr. Luiga on noor ja jääb igavesti nooreks. Ei muuda seda tõsiasja ei hõbejuuks ega vanadusmärkus passil.

Pr. Luiga on meie kooli hing, on seda olnud kooli algpäevist saadik. Kui palju muret, kui palju vaeva on tal olnud aastate kestel, kuid nooruslikult värske ja võimas energia ei raage,

armastus kooli ja selle pere vastu on kasvanud üha suuremaks, kasvanud nii suureks, et sõnad oleksid liigagi mannetud selle lõpmatu tänutunde väljendamiseks, mida tunneb kogu õpilaspere.

On meil muret, on meil rõõmu, alati on pr. Luigal meie jaoks lahke sõna ja naeratus.

Meie kool pr. Luigata ei oleks enam sama kool, ta muutuks võõramaks, tal puuduks nagu hing.

Lubatagu mul siinkohal veel kord avaldada südamlikumat tänu pr. Elisabeth Luigale, keda armastavad ja jumaldavad tuhanded pisikesed ja suured tütarlapsed. Ta on olnud meie teiseks emaks ja kasvatanud meis nii palju hääd ja õilsat.

Tänu Sulle kogu õpilasperelt!

Õpilaspere vanem

Hedda Koppel.

Üks mälestus.

Armas proua Luiga, tänasel päeval on öeldud Teile niipalju ilusat ja hääd, et vaevalt suudaksin kõigele sellele veel midagi lisada, kuid tahan Teile jutustada esimesest mälestusest, mis on seotud Teiega ja mis on püsinud nii elavana meeles.

Kool oli tol korral Tiigi tänavas endises tubakavabriku hoones, mille ruumid ei olnud kaugelki nii otstarbekad kui praegused valged ja avarad. (Aga ega me vist omi klasse vähem armastanud, kui need õpilased, kes on tohtinud õppida kooli omas majas, sest mälestusi neist oli palju, palju). Klassid järgnesid üks teisele, nii et tuli mitmest klassist läbi minna, enne kui jõudsid oma klassi. Missuguse hirmuga lipsasid mööda mõnest valjust õpetajast, kui olid kogemata jäänud hiljaks. Kuid erilise südamepõksumisega sammusid klassist läbi, kui sääl parajasti õpetas mõni lemmikõpetajaid. (Neid oligi meil palju!)

Et hääled kõrvalklassist ei segaks õppetööd, olid ukсед vildiga löödud jne., kuid see ei aidanud suurt, nagu kuulete järgnevast.

Olin vist VI klassis (praeg. III). Teatavasti põeb peaaegu iga noor teatud ajal mingit suurus- ja tarkustõbe. Minagi olin tol korral enese arvates nii väga tark ja arenenud, et kuidagi ei saanud teinekord leppida kuiva ja igava tööga klassis. Siis lohutuseks endale vaatasin aknast välja, uurisin mõne kaasõpilase pää

kuju, mõlgutasin »suuri« mõtteid või kuulatasin pingutatult, mis sünnib naaberklassis.

Oli kord jälle seesugune tund, kus mõtted kandusid ebamäärasesse kaugusesse, kui korraga kostis teiselt poolt seinale hele ning vaimustatud hää: »Und sie war jung und schön!« Teadsin, et need olid ühe äsjatunud helehallijuukselise, kuid noorusliku õpetaja sõnad, kellele meie klassis ei olnud tunde.

Mõne aja pärast oli sedasama õpetajat näha juba kõikjal koolis, sest ta oli meie armastatud Peeter Põllu parem käsi, abijuhataja pr. Luiga.

Tollest ajast on möödunud palju aastaid, sest tänava meie koolis aastapäeval näitas mulle omaaegne klassikaaslane oma tüdart, pikka ja saledat tütarlast, kes juba eelviimses klassis. See pani mind mõtlema, sest olin sedasama tütarlast näinud enda arvates mitte väga ammu pisitillukese olevusena mähkmeis.

Kuid kogu selle pika aja jooksul olete püsinud Teile, armas proua Luiga, koolis, temaga koos tundes rõõmu kui ka valu.

Peaaegu 15-ne aasta jooksul on mul jälle võimalusi olnud Teid näha sagedamini koolis. Väsimatuna olete liikunud ja askeldanud, alati sõbralikuna ja ettevõtlikuna, nagu mäletame meie, endised õpilased, Teid vanust ajast.

Ja tekibki veendumus, et need juhuslikud sõnad Teile poolt: »Und sie war jung und

schön!« parimini on sümboliseerinud ja sümboliseerivad Teid, hoolimata Teie haruldasest hõbepääst.

Millest ja kuidas ammutate enesele jõudu, rõõmu ja värskust oma raskeks kasvatustööks! Ometi väsivad ja tüdivad meie ajal isegi need emad, kellel on kasvatada vaid üks või kaks last. Vist see tunne, et olete korraga 4–5 saja õpilase ema, et olete saanud juba nii palju tütreid ellu ja et neid tulemaski on veel küllalt, annab Teile elujõudu ning noorust.

Olete veel mõnes muuski suhtes eelistatud seisukorras harilikust emast: samal ajal on Teil tegemist õige tillukeste, keskmiste ja päris suurte »tütardega«, samal ajal peate neid mõistma ja nende rõõmudest kui ka muredest aru saama. See takistabki Teid kivinemast, muutumast ühekiilgseks, vanaks.

Olete kasvatanud emasid, kasvatate juba nende tütreid, ja peagi võite vastu võtta oma õpilasiks isegi tütreid. Kui suur, kui raske ja kui väärtuslik on Teie eluülesanne. See, kes nii kaugele on jõudnud, ei võigi vananeda, vaid püsib alati noor ja ilus.

Meie endiste õpilaste silmis olete Teie, armas kasvataja pr. Luiga, seda olnud ja meie oleme veendunud, et aastad ei suuda murda ega muuta Teie noorust, Teie ilu.

Helmi Ottas.

* * *

Väga lugupeetud inspektress, armas kaasõpetaja proua Luiga!

Mulle on austavaks ja ühtlasi armsaks ülesandeks Teile öelda tervitusi ja tänu Teie kaasõpetajailt.

Tekib korraga kahtlus, kas suudan seda teha nii, et saaksid väljendatud kõik need südamlikud soovid, mis pesitsevad iga meie õpetaja põues, kas teen seda õieti. . .

Ka kõige väiksem õpilane teab, et just siis, kui tahad midagi eriti hästi teha, juhtub ikka mõni viperus. Kui näiteks tahad õige korralikult uuele leheküljele kirjutada, satub sinna kõigepealt mõni pöörane laik. . .

Siin on täna mitmel puhul juba võrreldud meie lugupeetud juubilaride päikesega. Ja mina ütleksin kah: päike jah! Kuid siiski — ainult osaliselt.

Päike, kes algab päeva ja lõpetab selle. Päike, kes kingib valgust, soojust, levitab armastust. . .

Seda kõike!

Aga luuletaja ütleb sügispäikesele: »Kena päike, kas sa väsind oled?« Ja meie harilikud proosainimesed teeme oma märkuse: »Tujukas ilmakeha peidab oma palge pilve taha, matab end uftu, nagu tänaselgi pidupäeval«.

Siin ei sarnle meie proua Luiga kuidagi päikesega!

Proua Luiga väsinud? Proua Luiga tujukas! Ei, seda pole nähtud, kuulnud! Seda kõike võime lubada ja lubame endile meie teised. Meie oleme väsinud. Meie närvid on nii otsas, et meie ei saa hoiduda tujukusest. Vähemalt enda juures tean seda häda. Ja teame ju, kuis on lood kuumimail tööpäevil, mil semestri lõpule jõudes on käimas hinnete väljapanekud. Siis käib proua Luiga kikiarvabail ja pehmeis siidkindais: »Oh, nad on ju kõik nii väsinud, väsinud — sellest nii närvilised. . . Neid peab hoidma. . .«

Kes hoiab proua Luigat? Hindab tema vaeva, tema hoolt?

Meie lubame endile tihti arvustusigi. Milleks oleme siis õpetajad, kui ei arvustata? Pidupäevil nagu täna küll just ei arvustata, kuid miks ei võiks mina endale ka seda lubada, kui kord põhjuse olen leidnud?

Oleme harjunud sellega, et proua Luiga on alati kättesaadav, et ta liigub kõikjal, et ta teab kõik, näeb kõik. Muidugi on see tema endastmõistetav voorus. Kuid voorus võib muutuda ka ebavooruseks, seda oleme viimasel nädalal kõik kogenud. Oleme otse ägandanud selle all!

See oli aeg, mil meiegi tahtsime pisut omavahel olla, nii veidi salaja õiendada. Aga kus sellega: igal pool, kus vähegi päid kokku pisteti, oli proua Luiga kohe jaol! Terves avaras

koolimajas ei leidunud peidupaika proua Luiga eest! Ei maksa kõnelda õpetajate-toast, kantseleist või proua Luiga toakesest, isegi iga koridori samba tagant, igast avanevast uksest võis ta sulle kaela langeda. Ainus koht, kus minu arvates peaaegu väljapandud valveta võis teotseda, oli vanemate vastuvõturuum. See on see püha paik, kus õpetajad ja vanemad nelja silma all oma asju võivad lahendada. Ja proua Luiga on niivõrd diskreetne, et ta end kunagi võõraisse asjusse ei sega.

Sinna »kaitstud« ruumi ta siis ka ei tunginud. Ja eriti nädala lõpul võis seal leida alati õpilasi, kes preili Johanson'i juhatusel joonistasid, värvisid küll laual, küll aknal, isegi toolide ees põlvitades. . .

Aga mujal — seal olid sa kui müüdnud. Isegi vilistlased oma koosolekul jäid hätta: hoogsaima arutelu ajal astus ootamatult proua Luiga sekka. Ainult ühe asjaosalise kiire trikk päästis situatsiooni: ta palus proua Luiga kõrvale ja seletas mingit kriitilist juttu, mis kooli kohta liikvel olevat. . .

Milliseks olukord keldrikorral kujunes, ma ei tea, kuid üleval 3. korral jäin minagi hätta.

Meil oli väikesiga parajasti tundide lõpul ka pisike »saladus« ees, kui klassiuks avanes — ja juba oligi proua Luiga sees. Tegime vist kõik väga rumalad näod, kuid õnneks olid proua Luiga mõtted asja juures, mis teda meie klassi toonud: üks väikesist oli eelmisel vahetunnil kukkunud ja selle tervise järele oli vaja pärida.

Oh seda emalikku hoolt! Igal sammul, igal ajal! Poleks olnud seda sünnipäevaeelset saladuslikku nädalat, me poleks siiski täiesti mõistnud, kuiväga liikuv on meie armas naisjuhataja, kui väsimatu. . .

Läinud nädalal oli küll see proua Luiga käitumine — ebavoorus. Meie võime selle aga andestada, sest alati varem ja hiljem on ka see ainult täieline voorus, üks proua Luiga paljudest voorusist.

Minu südamesoov aga armsale juubilarile on tänasel päeval, et Jumal talle kingiks senist jõudu ja tervist veel paljudel järgnevail tööaastail! Palju rõõmu, kordaminekut töös ja ka tunnustust!

Helmi Pöld.

Pr. Elisabeth Luigale.

Üks lumivalge pea ja nägu sõbralik,
ja hoidnud nagu ema meid.
Kõik täname nüüd Teid —
meilt lihtsaks kingiks õnnesoov üks südamlük!

Üks pea nii hõbevalge, koolis ülituttav.
Ja aeg see sammub oma rada. . .

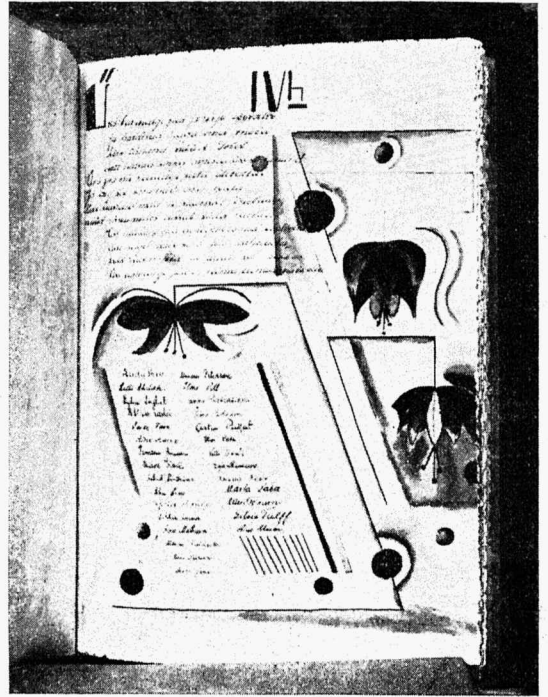
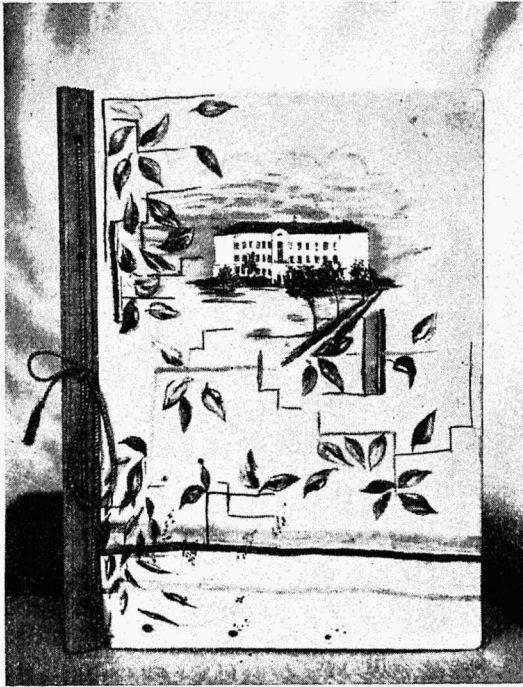
Hulk aastaid meid Te saanud õpetada,
nüüd tänumeeles tuksub süda ruttav.

Üks helevalge pea on rõõmu toonud kooliellu.
Meil kõigil tuleb kord siit lahkuda,
kuid Teid, ei Teid me unustada saa. . .

Üks lumivalge pea on rõõmu toonud meie ellu.

Valli Ramul.

Omapärasemaks kingituseks pr. E. Luigale oli vististi küll mälestusalbum, mis valmistatud õpilaspere poolt. Album on köidetud rohelisse siidi ja sisaldab tervitusi igalt klassilt ning lõpus õpetajasperelt. Albumi kaas on kaunistatud koolimaja esikülje pildi ja sügislehtedega. Sisulehtedel on iga klass jõukohaselt varustanud oma kirjutised, mõned neist kooli noortelt poetidelt, kirevate ja huvitavate ilustistega.

Äratamas!

Õo vastu 9. novembrit.

Kõnnime mööda poolpimedaid tänavaid kooli poole. Vastutulijad jäävad meile imetlevate nägudega otsa vahtima. »Seal peab ikka midagi erilist lahti olema: Eesti Tütarlaste Gümnaasiumi lapsed öösi« — vist mõtlevad nad. Muidugi on erilist! Läheme ju pr. Luigat ta sünnipäeva-ööl lauluga äratama ja tervitama.

Jõuame koolini, s. t. väravani, sest kaugemale meie ei pääse. Vaatame ringi: ei kedagi! »Võib-olla on teised juba koolis.« Pidime nimelt kooli kogunema.

Katsume uuesti väravat. Kinni. Kui oleme mitu korda ümber kooli aia käinud ja igäüks meist on paar korda väravat katsunud, jõuame otsusele, et ainuke tee sisse pääsemiseks on üle värava ronimine. Jääme siiski ootama.

Lõppeks tuleb õpilane, kellel on võti. Õnelikult sisse pääsenud, lukustame värava uuesti. Varsti tuleb ka hr. Laanenbek, kes lauljatega oli lubanud kaasa tulla, värava juurde. Nähes meid seespool lukustatud väravat, arvab hr. Laanenbek, et oleme üle värava roninud. Alles siis kaob ta kahtlus, kui keegi meist võtmeaga hakkab väravat avama.

Koolis. Kell lööb kaksteist. Kõik on määratud ajaks kohal. Laulud kord läbi laulunud, asume teele. Kooli tänavasse jõudnud, katsume võimalikult vähe kõra teha. Äkki hakkavad õpilaste esimestes ridades liikuma ärevad jutud: pr. Luiga toa aken olevat valgustatud. Vaatame üles. Tõsi. Mis nüüd teha?

Sammume mööda majast, kus elab pr. Lui-

ga, ja jääme Kooli tänava nurgal ootama, lootes pr. Luiga peatset uinumist.

Vahepeal muutub politseinik meie vastu tähelepanelikuks. Kui ütleme talle, et läheme kedagi »üles laulma«, vastab ta: »Noh, mis te siis alati üles laulate, laulge vahel maha kah!«

Viimaks on kõik aknad pimedad. Hakkame tasahiljukesi edasi liikuma. Kitsast treppi mööda tõustes katsume astuda võimalikult ettevaatlikult, kuid puutrepp nagiseb äraandlikult.

Prl. Luiga avab meile ukse. Väike mugavalt sisustatud saal täitub õpilastega.

Kui oleme laulnud, ilmub pr. Luiga. Sõbraliku näo ja rõõmust säravate silmadega astub auväärne sünnipäevalaps saali. Õpilaskonna va-

nem tervitab pr. Luigat mõne südamliku sõnaga ja pr. L. surub meie kõikide kätt.

Tahtsime kohe lahkuda, sest arvasime, et pr. L. tahab puhata; oli tal ju ta suurpäev alles ees.

Kuid pr. L. palub meid jääda teed jooma. Teetassi juures räägiti lõbusaid lugusid, muu seas meie kooli endisest õpetajast hr. Valgast, keda kord ta juubeli puhul tema auks korraldatava aktusega oli üllatunud, olgugi et juubel ise oli möödunud juba poole aasta eest.

Sammusime rõõmsalt kodu poole. Keegi meist ei rääkinud väsimusest. Üldiseks kõneaineks oli see hea mulje, mis jäi juubilari mugavas kodus veedetud ajast.

Õpil. S. R.

Kui koolis käisin.

Olin tol korral tüdrukupirts, kasvult kaunis väike, nagu neid nüüdki algkooli neljandas klassis näha. Kui ollakse selles vanaduses, pakub kool palju huvitavat, igapäev uut romantikat. Tundide lõppedes oli raske koolist lahkuda, kuid seda kärmemad olime järgmisel hommikul jälle kohal olema. Kui saladuslikult kumises tühi koolimaja varasel hommikul meie jooksust ja hõiskeist. See koolimaja, ega ta olnudki tavaline koolimaja, võimaldas meile lastele rohket mängu. Sel suurel kolmekordsel kivimajal Tiigi tänava lõpus oli sada soppi ja tuhat nurka, kõveraid treppe ja koridori-jätke, kuhu suurepäraselt võis end peita tagajajate eest. Selles koolimajas algasin mina oma koolipõlve. Mitmed mälestused on sest ajast säilinud — neid on lõbusaid ja kurbi. Üheks niisuguseks mälestuseks on minu esimene kinnistumine ja sellega seotud esimene hästi mällujäänud mälestus pr. Elisabeth Luigast.

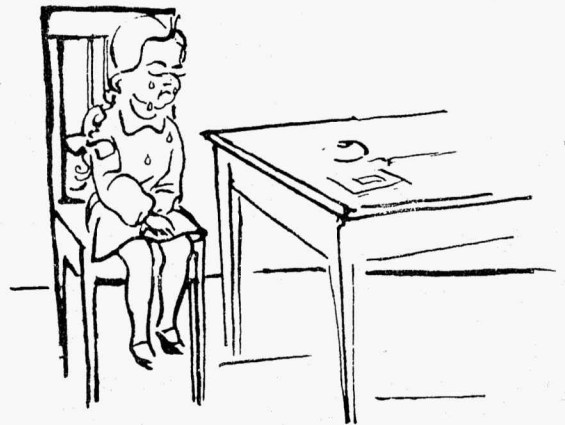
Koolis käies tuleb õppida kõiksugu tarkusi, see on selge. Ka minul tuli tutvusi teha teadmistega, mis varem olnud tumedaks maailmaks. Muu hulgas tuli õppida ka: »das Fenster, die

Bank« jne. Võib ju mõelda, et mis selles imet. Noh ega minagi ütle, et on imet. Kordasin järele, mis oli tarvis, püüdsin meeles pidada tarvilikku ja nägin vististi kaunis palju vaeva. Kuid ühel ilusal päeval »lõi pikne sisse«. Enne tundi teatas saksa keele õpetaja prl. Marta Niggol, et need ja need õpilased lähevad paralleelklassi pr. Luiga juurde õppima ja sealt tulevad mõned õpilased, kes varem saksa keelt õppinud, äraminejate asemele. Minejate, s. t. vähemoskajate hulgas olin ka mina. Minek oli raske. Olin harjunud oma klassiga, õpetajaga, kes armsaks saanud, ja nüüd võta kimpsud-kompsud ning rända võõraste hulka! Tol korral tundus asi hirmsa ülekohtuna. Esimesed paar tundi võõrsil olid ümbruse ja kaasõpilaste tundmaõppimiseks. Meie väljasaadetud hoidusime truilts ühte. Paarile esimesele tunnille järgnesid teised, millal hakkasime tähele paneme õpetajat. Tundsime neid õpetajaid, keda tunnis olime harjunud nägema. Esimene kriitika oli — liiga väike õpetajaks. See oli kogu meie kriitika. Kodunesime varsti. Õppimine oli kerge ja sellepärast tundus tund huvi-

tavana. Kõike seda, mida õppisime, püüdsime ise läbi elada. Küll laulsime kodulindudena, häälitseisime lammaste ja lehadena, olime korstnapühkijad ja kirjakandjad, tantsisime ja mängisime näitemängu. Missugusele algkooli neljanda klassi õpilasele niisugune õppimine ei meeldiks? On meelde jäänud, et pr. Luiga alati meie keskel oli, määgis ja muutas, ühelt jalalt teisele hüppas ringis mängides ja vedurina ees vilistas, kui rongist oli juttu. Minule saatuslikul päeval oli meil eriti tähtis tund — pidime köögis kooke küpsetama. Meie klassi kõrval asetses väike söögisaal, kus suurel vahetunnil võis teed või keedetud või keetmata piima juua. Mäletan selgesti, kuidas marssisime tähtsatena pr. Luiga järel kööki, kui olime sidunud kirjud põlled ette. Pr. Luigal oli joonik üleõla-paeltega põll. Seda ei mäleta, kas põlledel oli üks või kaks taskut. Algas kibe askeldamine. Hea Tiiuke, kooliteenija, oli tule pliidi alla teinud ja pannid kuumama pannud. Algas taignavalmistamine ja oma keeleoskuse näitamine. Pr. Luiga seisis kausi juures, puust kulp käes ja meie ootavate nägudega tema ümber. Käsutati Tiiult mune, soola, suhkrut, jahu, piima jne. tooma. Et selle suure innu ja õhinaga keegi mõne munapaariga kõhuli ei joosnud, on päris ime, kui nüüd järele mõtleme. Taigen aga valmis meie saksa keele oskuse väljendamise saatel. Kui siis esimesed koogid pannil särisesid, oli umbes niisugune tunne, nagu jõululaupäeval. Arvan, et ei luiska, kui ütlen, et pole ükski pannkook nii hästi maitsenud kui need, mis saksa keeli söödi. Ja meie silmad särasid pr. Luiga silmadega võidu. Aga üteldakse, et pill tuleb pika ilu peale, nutt suure naeru järele. Selle ütluse tõde sain omal nahal tunda. Tunni lõppedes ütles õpetaja nende nimed, kes olivat oma keeleoskuses juba nii kaugel, et nüüd tagasi oma klassi võivad minna. Olin oma pinginaabriga nimetatute hulgas. Tahaksin teada, kes pärast koogiküpsetamist ja -söömist tahaks jälle lahkuda. Meie mitte. Ei aidanud muu, kui saadeti mõned auhimulisemad

tüdrukud, kes just vastu ei olnud. Hingasime pinginaabriga kergendatult, et võisime jääda. Väljavalitud saadeti kohe minema. Kui olime oma sitsipõlled eest võtnud (muidugi saksa keeles!) ja palve lugenud, võtsime võõra keele varanduse kaenlasse ja väljusime oma klassi suunas. Seal ei olnud tund veel lõppenud. Hüppasime ajaviiteks niisama ühelt jalalt teisele ja andsime oma rõõmule vaba voli. Hakkasime laulma: Nominativ, Genitiv, Dativ ja Akkusativ, hääldades sõnu nagu seda harilikult hääldas üks meie hulgast lahkunu. Meie õnnetud ei võinud muidugi läbi ukse näha ega kuulda, et klassisolijad parajasti palvet lugesid. Veel vähem olime süüdi, et palvelugeja naerma turtsatas. Nõrgad närvid! Kui siis klassiuks korraga lahti läks, seisin õpetajaga silm silma vastu. »Kas sina laulsid?« — »Jah!« — »Kes veel laulsid?« Aga teised lauljad olid seisnud uksest kaugemal ja küsitlemise ajal nihkunud veelgi kaugemale.

Pisar veeres pisara järele, kui istusin klassijuhataja hr. Hans Valga vastas suure õpetajate-laua taga tühjas õpetajate-toas ja kahetse-

sin pattu. Meeles aga mõlkus koogiküpsetamine ja pr. Luiga naeratav nägu, piiratud tumepruunidest juustest, kuhu kergelt oli segunenud hõbedat.

Helene Gern.

Elisabeth Luiga elust.

Milleks pühitseme tähtpäevi, on nende pühitsemine vajalik või ainult ajaviide ja ajaraisk?

Tähtpäevade pühitsemine on hädavajalik. On niisama vajalik, kui kuulda aeg-ajalt hääd muusikat, vaadata häid maale, lugeda mõnd hääd raamatut või luuletist, viibida vabas looduses või juua klaas selget, karastavat allikavett. On nii vajalik, kui kõik muu, mis tõstab meid kõrgemale igapäevaseist askeldusist ja päevamuredest. Mis laseb meid unustada igapäevast madalust, väiklust, maisust, mis teinekord ähvardab meid lämmatada, maha suruda, nagu alaline orgudes elamine. On hädavajalik tõusta aeg-ajalt madalikust märke, tõmmata kopsud täis puhastavat, elustavat kõrgustiku õhku, lasta paista süda soojaks ja pää selgeks kõrgustiku päikesest ja tunda, et oled loodud Jumala enese palge järele ja et sa pole mitte mõni mullas ja põrmus roomaja, kes metsas näeb ainult üksikuid puid, põõsaid, rohukõrsi, aga ei kunagi metsa ennast kui seesugust.

Tähtpäevad ongi meil selliseiks mäeharjuks, kuhu tõuseme, kus peatume, kus puhkame, kus unustame hetkeks halli igapäevsuse, selgitame ja värskendame oma sihte ja püüdeid ja püüame tabada kõigi asjade ja elu muutuvuses püsivat, isiksustes nende olēmust. Seda ei võimalda argipäevane rutt ja rahunus, madaluste liigne lähedus. Siin on meeles ainult viimane sõna, viimane tegu, viimane kohtlemine — näeme ainult puid, mitte metsa.

Täna oleme kogunud siia, et pühendada paar vaikset silmapilku meie austatud juubilarile.

Minu ülesandeks on tutvustada teid, lugupeetud koosolijad, juubilar seni elukäigu ja elutööga. Olen teadlik oma võimetuses suuta teha fühjendav kokkuvõte ja ülevaade nii rikkast elust ja suurest elutööst.

Kuna austatud juubilar astub tänase päevaga üle oma 60-da eluaasta künnise, pean

minagi minema tagasi kaugesse minevikku. Minevikku, kus polnud veel olemas meie kooli, ja mõtegi temast polnud veel tärpanud. Ja andestage, kui algan ühe hoopis kõrvalise asjaga — oma esimese armastusega.

Kuidas on lugu niisuguse esimese armastusega, seda mäletab või teab teist suurem hulk isegi. Harilikult on ta äärmiselt häbelik, suunatud liiga kõrgele (nagu on seda kõik meie noorpõlve unistused), ja harilikult jääb ta — vastuarmastuseta. Ja seda sellel üpris lihtsal põhjusel, et sinukest tähelegi ei panda.

Nii juhtus see ka minuga, kelle esimene armastus oli meie austatud juubilar. Ja kuidas olekski tema mind tol korral võinud tähele panna. Olin mina ju väike tühine kooliplika, tema aga särav, sädelev täht.

»Die Sterne, die begehrt man nicht, man freut sich ihrer Pracht« — selle salmiga tutvusin alles palju hiljem.

Ei võinud meist üks ega teine tookord aimatagi, et elu meid hiljem nii lähedale kokku juhib ning just koolipõllul kokku viib.

Mina küll unistasin siis veel õpetajaametist (alamates klassides tehakse seda harilikult, hiljem enam mitte) ja pr. Luiga oligi tol korral kasvataja-õpetaja Rudolf Kalda perekonnas Rõuges. Kuid pr. Luiga polnud saanud kasvatajaks mingil sisemisel kutsumusel ega välisel sundusel, vaid täitsa juhuslikult. Ta oli just lõpetanud kuldaurahaga Venemaa tolleaegse päälinna parima eragümnaasiumi, St. Peetri Kooli, ja hakanud täite sõõmudega maitsma uut vabadust ja elu, kui talle tehtud ettepanek võtta vastu kasvataja koht maal, kaugel suurlinnast.

Kõik noored sõbrad naernud ainult sellise ettepaneku üle, vanemad seletanud, kui vastutusrikas on kasvataja amet ja kuidas ta ise veel teinekord vajavat pidurdajat ja manitsejat. Isa ja ema polevat alguses üldse rääkidagi lubanud sest, et saata ainuke hellitatud tütreke võõrsile teenima.

Kuid ainsad tütreid teavad ju, et nad ikka lõppude-lõpuks oma tahtmise saavad.

Mis veetles siis selles ettepanekus meie armsat juubilari? Ei miski muu, kui sellise elu uudsus. Milline on elu suurlinnas, seda ta teadis, niisama teadis ta, milline on elu kodus, kus kõik sind hellitavad ja kätel kannavad. Kuid milline on elu väljaspool suurlinna, maal, võõras majas, kus on täita kindlad ülesanded — see oli uus, see meelitas.

Vanasõna ütleb: Inimene mõtleb, Jumal juhib. Ja Jumal juhtis pr. Luiga haruldasse perekonda, õpetaja Rudolf Kalda majasse.

Arvatavasti meie austatud juubilari edaspidine elu oleks liikunud hoopis teises suunas, kui ta poleks sattunud sesse majja. Usaldan isegi väita, et õpetaja Rudolf Kalda, selle peaaegu ebamaise inimese isiksuse mõju on olnud pööretsünnitava ja põhjapaneva tähtsusega noorele, alles arenevale hingeelule. Selle haruldase inimese mõjul tärkas ja ärkas meie suurlinnalapses arusaamine, et on elus olemas ka väärtusi, mida ei riku koi ega rooste.

Väidan edasigi, et ilma selle mõjuta ja ettevalmistuseta poleks osanud õieti mõista ega hinnata juubilar oma tulevast abikaasatki, kes oma tagasihoidlikkuses poleks kunagi äratanud hellitatud, pääliskaudse suurlinnalapse tähelepanu, kelle nooruslik kõrkus ainult mõni aeg tagasi polnud lubanud mõteldagi abiellumisele mõne pastoriga.

Hellitatud, pääliskaudsest suurlinnalapsest pidi vahepääl saanud olema hingestatud noor neiu, kellele polnud enam väline au ja hiilgus ainsad väärtused. Kes suudab vastu panna üldisele pahameele tormile, mis puhkeb rohkearvulises tutvuskonnas, kui teatavaks saab juubilari kihlus Torma koguduse õpetaja Michael Luigaga. Juubilari ema polnud leppinud sellega surmatunnini.

Ja nii saab septembrikuus 1898 Elisabeth Saarest — Elisabeth Luiga, suurlinna ja suurilmadaamist väikese maakoguduse õpetaja proua.

Peab saama perenainegi, kes teab, mis on puhveti sees, mida tehakse köögis ja milleks on õieti olemas sahver ja kelder. Kõigi niusuguste imelikkude küsimustega polnud juubilaril olnud seni kokkupuutumist ega tegemist. Ja poleks seda nüüdki olnud vaja, oli ju majas olemas: karjatüdruk, peretüdruk, köögitüdruk, toatüdruk ja virtin, — aga peremees tahtis, et oleks olemas ka perenaine ja võimalikult selline, kel oleks suur, suur võtmekimp vöö, kes teaks, mis sünnib majas, köögis, sahvris ja keldris, ja kes — ei väriseks ühtegi virtini ees! Ja veel üks teine raske ülesanne kerkis päevakorrale: eesti keele äraõppimine. Nii imelik kui see ka on, aga meie austatud juubilari emakeeleks on olnud saksa keel. Kuigi mõlemad vanemad olid eestlased, aga kaugel kodumaast oli kujunenud saksa keel koduseks keeleks, mis tol ajal polnud haruldane nähe.

Noorem kodumaal kasvanud põlv ei leppinud aga enam säärase olukorraga, ja nii nõudiski õpetaja Luiga oma noorelt naiselt kindlalt eesti keele äraõppimist, et nende laste emakeeleks oleks eesti keel. »Isamaa ilu hoiledes« olnud esimene eestikeelne laul, mida juubilar laulnud — jah pääst küll, aga sõnasatki aru saamata.

Need pisikesed mured ei suutnud muidugi mitte tumestada üliõnnelikku abielu. Pilved tõusevad teisalt. Õpetaja Luiga haigestub ja on sunnitud 1901. aastal oma kohalt lahkuma. Perekond asub elama Nõo jaama juurde Maanuse tallu, kuhu jääb rentnikuna 1910. aastani. Siirdub säält isatallu — Ropka Valgeristile, 1911. aasta sügisel aga Tartusse, kuna lapsed on jõudnud kooliikka. Kõik need aastad olid möödunudki lapsi kasvatades, sest abielust oli võrsunud 6 last: pojad Ants ja Hints, tütreid Lia, Rita, Leena ja väike pesamuna Magnus. Augustis 1911 oli majas 5 koolilast.

Sää, toob üks neist koolist kaasa kurja sarlaki, mis murrab neli noort elukest. Ja vaikselt jääb äkki seni täis heledaid kilkeid ja lasterõõmu ja -naeru maja. Tühjaks on jää-

nud kodu ja hõbevalgeks on muutunud 37-aastane ema.

Mida teha, kuidas võita valu, kuhu panna vabaks saanud armastus, hellus. Ja Jumal juhib teiskordselt Elisabeth Luiga õigesse majja, kus tööd niipalju, et unusta seejuures iga valu ja armastust vaja veel tuhat korda enam.

Aastal 1912 astub Elisabeth Luiga ENKS-i tütarl. gümn. õpetajate perre ja 1913. a. hakkab ta juhataja abi kohuseid täitma.

Kui sureb 1915. aastal ta abikaasa, muutub kool pr. Luiga elusisuks, elumõtteks.

Kui juhatajat koolis võime võrrelda pere-mehega, juhataja tööd peremehe tööga, siis peame võrdlema juhataja abi tööd perenaise tööga. Ei saa kuidagi öelda, et ühe töö on suurem, teise vähem, ühe töö väärtuslikum, tähtsam kui teise oma. Ühesuguselt vastutusrikkad on mõlemad. Ainult peremeeste tööd nähakse rohkem, temast jääb järele rohkem käega katsutavat; perenaiste tööd ei panda nii tähele, ja sellepärast arvatakse sageli, et teda polegi olemas, et ta polegi niiväga väärtuslik.

Aleksis Kivi aga ütleb: »Talu ilma perenaiseta on nagu pilvine sügispäev, ja selle perelaua otsas asub igavus kui kustuv sügisõhtu, aga hää perenaine on maja hele päike, mis valgustab ja soojendab. Esimesena jätab ta hommikul voodi, aspeldab ja raspeldab kogu päeva, nii et ojana voolab higi ta otsaest, ja alles siis, kui teised juba kõige sitkemas unes põrisedavad, vajub ta voodisse, palvesõnad huulil.«

Neid sõnu lugedes olen pidanud ikka mõtlema meie austatud juubilarile.

Esimesena on ta hommikul kohal, aspeldab ja raspeldab kogu päeva trepist üles, trepist alla, nii et sõna tõsisel mõttel higi ojana ta otsalt voolab. Ja viimasena lahkub ta koolist.

Nagu igal perenaisel tuleb mõnda osakonda iseseisvalt juhtida, kui ettevõtte on laienenud, nii pidi meiegi perenaine seda tegema, kui kool oli paisunud nii suureks, et võttis oma alla neli eri maja kolmes eri tänavas: Tolstoi, Fortuna ja Holmi tänavas. Proua Luiga kool oli Tolstoi tänavas. Mäletan nii hästi, millise enese-

tundega ta rääkis »meist ja meie koolist,« kui tuli fortunalaasi vaatama. Ja nagu iga perenaine peab täitma ka peremehe kohuseid peremehe äraolekul, on pidanud seda tegema ka meie perenaine, ja seda raskeimal katsumisaegadel, enamlaste hirmuvalitsuse päevil. Ajal, mis esitas erakordseid nõudeid kooli juhtivaile tegelasile küll vankumatus meelekindluses, tasakaalus ja kaugenägevuses. Kus tuli pidada läbirääkimisi enamlaste juhtivate tegelastega, otsustada iseseisvalt mõnigi põhjapaneva tähtsusega kiireloomuline küsimus. Et see neis erakorralistes oludes polnud kerge, on enam kui selge, kuid ikka on seisnud meie austatud juubilar täielikult oma ülesande kõrgusel.

Ja nagu nii mõni teinegi perenaine on pidanud otsima oma majapidamisele uut peremeest, kui elu või saatus viis senise teisale, on pidanud juubilargi mitmel korral oma koolile uut peremeest valima. Nii on meie praegune peremeeski, direktor Karu, proua Luiga ettepanekul ja soojal soovitusel oma kohale kutsutud. —

»Maja hele päike, mis valgustab ja soojendab«, nagu ütleb Aleksis Kivi, ka seda on olnud austatud juubilar täiel määral. Alati rõõmus, alati lahke, alati abivalmis, nii on ta liikunud selle kahekümne kahe aasta jooksul meie keskel. Pole ta kordagi ühtki kaastöölist tunda lasknud ülemuse karmi kätt, haavanud ei sõna ega pilguga, vaid aina kaitsnud nende kasusid, kergendanud nende töökoormat, sageli oma kanda võtnud nende kõrvalkohustusi.

Ja õpilasile mõtlemast, nende eest hoolitsemast, neile rõõmu valmistamast pole tüdinenud, pole väsinud proua Luiga iialgi. Kes teist, endised ja praegusedki õpilased, ei mäletaks aegu, kus olite alles väikesed, kuidas siis pr. Luiga, kui lähenes mõni pidu, muutis teid pika, pika torumütsiga päkapikumeheks, süütuks jänkuks, või kurjaks kiskjaks röövloomaks, või puna-valgetäpiliseks mürkseeneks, või õrn-õrnaks lillekeseks, või heljuvaks murueidetütreks, või päris inglikeseks kohe, kui olid jõulud, suurte sätendavate tiibadega ing-

liks. Või kui oli teil õnn olla pr. Luiga enese klassi kasvandik, kuidas siis ei ununenud tal kunagi teie sünnipäev, vaid valmis oli ikka õrnas pehmes siidpaberis pakike, köidetud kauni siidpaelaga. Kes juhtis väsimatult ja säravi silmi jõulupoloneesi kas või koolimaja kõigest neljast korrast läbi.

Kes tegi teile armsaima naeratusega sügavaima kummarduse, kui teie oma oli ebaõnnestunud või hoopiski ununenud. Kes võis teid ka tõsiselt noomida, kui olite milleski raskemini eksinud, ja kes usaldas teid ikka ja ikka jälle, kuigi teie teinekord ei väärinudki

seda. Kes aitas teid mitte ainult sõnaga vaid teogagi, kui teie, sirgunud suuremaks, ei osanud või ei suutnud enam üksi lahendada elu keerdsõlmi. Kelle juurest ei lahkunud ükski abipaluja abi saamata. —

Ja kui teie, armsad endised ja praegused õpilased, nüüd küsite: »kuidas maksan memme vaeva, hea ema piimavaeva«, siis usun, et teate seda kõige paremini, kui püüate saada ise memme sarnaseks, nii sarnaseks, et teistki teie 60. sünnipäeval võidakse öelda, et olete olnud kogu eluaja »maja hele päike, mis valgustab ja soojendab«. **Paula Koppel.**

Suurel vahetunnil.

„Suur vahetund on alanud.“

„Nii teretab korralik õpilane.“

„Üks noormees kutsub.“

„Mis teil täna on?“

Mälestusi . . .

„Aga nüüd jääb usk, lootus ja armastus, need kolm; ja suurem neist on armastus.“

Nende sõnadega lõpetab apostel Paulus ühe oma kirjadest, ja täna, 60. sünnipäeval tagasi vaadates oma elule, pean ka mina tunnistama, et see, mis mind on kannud ja edasi viinud minu elus, oli ja on Jumala arm ja inimeste armastus. Sellest tahan ka teile veidi jutustada.

Ma olin veel üsna väike, umbes kuueaastane, kui esimest korda teadlikult vastu võtsin armastuspäikese sooja lohutust.

Mu vanemate kodus valitses vana patriarhaalne vitsanuhtluse komme, ema oli just sel lihtsal ja mõjurikkal teel oma sassiläinud vahekorda tütreaga lahendanud, ja masendav vaikus valitses toas. Tütreste istus madalal pingikesel toanurgas, süda täis valu ja kurbust, üksainus palve südames:

»Armas Jumal, lase mind nüüd surra, et kuri ema saaks leinates tunda kahetsuse piina ja südamevalu.«

Sääl avanes uks ja sisse tuli isa. Silmade ette surutud sõrmede läbi nägin ma, kuidas ta enne küsivalt minu pääle vaatas, siis ema poole pöördus ja sosinal mõne sõna temaga vahetas. Siis lahkus ta toast, ilma et ta oleks minule veel pilku heitnud.

Mu igatsus surma järele läks veelgi suuremaks ja pisarad hakkasid jälle voolama. Energiliselt tarvitasin ma taskurätti, et ema tähelepanu enesele juhtida. Ema oli nähtavasti kõrvakuulmise kaotanud, ta õmbles rahu-likult akna juures, nagu oleks ta üksi toas.

Äkki kuulsin ma tuttavaid samme, see pidi isa olema. Tõepoolest, ta astus sisse, valgesse paberisse mähitud pakk käes. Jälle mõni sõna emaga, siis astus ta minu poole, tõmbas mul käed silmade eest ja laskis pakikese mu käte vahele sülle libiseda. Siis silitas ta mul korra pääd, vaatas mulle oma hääde, hallide silmadega otsa ja lahkus kiirelt toast.

Niisugune oli minu isa armastus. Ei ta kõnelnud palju, tal oli alati kiire, ja kiirelt jagas ta ka oma armastust.

Mu pilk rändas nüüd küsivalt ema poole. »Vaata aga, vaata, mis sulle isa sääli tõi!« ütles ta juba üsna lahkesti. Pakis oli kaks kleidiriidet, üks roosa, teine taevassinine! Mu lapseunistus, mu ammune soov! Möödas oli südamevalu, kadunud olid surmamõtted. Üks tormijooks ema poole: »Millal õmbled sa mulle need kleidid, kas jõuluks saab?« Lugu juhtus nimelt jõulu eel.

*

Umbes seitsmeaastasena läksin esimest korda kooli, nn. »Klimpenschule'sse«. Meid oli kuus tütarlast ja kuus poissi. Meie juhataja oli prl. Borgström, umbes viiekümneaastane rootslanna. Kool koosnes kahest toast: klassist ja saalist, kus vahetundidel mängisime.

Tund oli lõppenud, lapsed tormasid saali. Mina jäin uksele seisma ja vaatasin päält. Tütarlapsed alustasid ühel pool ringmängu, poisitel oli mingisugune maadlusmäng käimas. Kuhu poole minna? Ma kaalusin veidi ja — olin järgmisel silmapilgul poiste keskel, rüseldes ja rabeldes, nagu nemadki. Kasvades kodus venna seltsis olid mul poiste mängud tuttavad ja armsad.

Äkki seisis õpetaja minu kõrval: »Warum spielst du nicht mit den Mädchen?«

»Ich liebe die Jungen mehr!«

»So, du liebst die Jungen, weisst du nicht, dass es unanständig ist für ein kleines Mädchen, wenn es Jungen liebt? Ein anstängiges kleines Mädchen liebt nur kleine Mädchen und spielt nur mit kleinen Mädchen, das merke dir!«

Nii lõppes siis mu esimene armastuslugu. Mõni päev jonnisin ja ei mänginud kellegagi, seisin mossis, käed seljal. Kuid lõpuks alistasin ja hakkasin tüdrukutega mängima, poetades nende mängudesse mõne poisiliku võtte. Prl. Borgström jäi veel kaua pääle mu kooli lõpetamist mu hääks ja lahkeks sõbraks. Kui

ma juba mitu aastat olin tema koolist eemal, külastas ta meid korra jõulu ajal. Ma näitasin talle kõiki oma kingitusi, muuseas ka üht pesukotti, mida ma iseseisvalt olin õmmelnud ja tikkinud emale. Ta oli kõigegega väga rahul, kuid näinud tikandust kofil, muutus ta nägu surmtõsiseks. Ta pikk ja peenike sõrm tõusis kõrgele ja valjult kostis ta hääli: »Was ist das hier?«

»Das ist ein Junge,« suutsin ma vaikselt vastata.

»Ja, das ist ein Junge. Findest du nicht, dass auf einen Wäschesack ein Mädchen besser gepasst hätte?«

Jaa, seda leidsin ma nüüd ise ka, kuid see oli liiga hilja.

»Kind, Kind, die Jungen werden noch einmal dein Unglück sein, wenn du sie dir nicht rechtzeitig aus dem Kopf schlägst!« Nii oli prl. Borgström mõnikord karm ja vanatüdrukulik. See kõik tuli aga puhtast armastusest minu vastu ja nii mõni kergemeelne temp jäi elus tegemata, tänu tema mälestusele.

*

Järgmine kool oli »Jesus-Schule« — läti kirikukool saksa õppekeelega. Koolijuhataja ja õpetajad olid lätlased, õpilased aga kõikidest rahvustest ja läti keelt polnud sääl olemas, kõik oli saksa keeles ja saksa meeles. Mu elav loomus mängis mulle ka siin ühe kibeda tembu.

Meie klassijuhataja oli väga tõsine ja nõudlik daam, klassi päevik seisis tema erilise hoole all. Sel pidi alati olema paber ümber, iga nädal pidime vahetama kuivatuspaberi, mis oli kinnitatud päeviku kaane külge siidpaela abil. Meie kõik võistlesime omavahel, et seda klassi ebajumalat kaunistada nii toredasti kui võimalik ja ära teenida klassijuhataja kiituse.

Nii jõudis kord ka minu kätte. Kogu oma mõistuse ja hellusega asusin ma tööle. Ma panin talle ümber helesinine paberi. Lai helesinine pael kinnitas kuivatuspaberi kaanele ja

paela otsale kleepisin Raffaeli inglipää. Ma ei jõudnud ära oodata hommikut, millal kaaslastes pidid nägema seda kunstiteost. Viimati ometi saabus oodatud silmapilk. Üks »ah!« kostis klassis. Ma asetasin ta lauale, et tarvilikke päevamärkusi sisse kanda, ja kõik kogunesid mu ümber, et seda toredust lähemalt silmitseda. Pühalikult avasin raamatu; sääl lähenes mulle üks käsi, ma tahtsin teda tagasi tõrjuda, kuid — oh õnnetust! — varrukaäär jäi tindipoti kaane külge, pott läks ümber ja must vool lainetas üle kogu taevakarva hiilguse, uputas Raffaeli inglise ja lõppes mu rüpes valgel põlled, mida ma ema nõudmisel koolis pidin kandma.

Üks karjatus, siis surmavaikus! Lävel seisis »ta ise«.

Toolilt üles hüpata ja silmad kättega katta oli üks moment. Ma õnnetu ei arvestanud seda, et ka käed olid kannatanud musta voolu all.

»Kes tegi seda?« — »Mina!« kostis hääli käte vahelt. Ta astus mu juurde, tõmbas mul käed silme eest ja — kihin käis klassist läbi. Kui ma talle otsa vaatasin, nägin ma ta silmis ja näol imelikku kahtlast ilmet, midagi naeratuse sarnast. Kuid valjult käsutati mind tema tupp, sääl anti mulle kõigepäält sooja vett ja seepi, siis alles tuli noomitus, kuid see oli üle ootuste armuline ja häatahtlik.

Kolm aastat käisin selles läti-saksa koolis ja olen tast kaasa võtnud parimad mälestused. Eriti armsad olid mulle usuõpetuse tunnid. Neis lauldi päämiselt ja eriti palju »laule Jeesuse kiituseks«. Lõpetades sain koguni midagi auhinnataolist — »Die Frithjofsage!« Mu usuõpetajad Kersten ja Sanders olid hiljem mõlemad usuteaduse professorid Tartus.

*

Oma haridust pidin jätkama »Petri-Schules«, see oli parim saksa erakool Peterburis. Tung sinna oli alati erakordselt suur ja kes tahtis sisse pääseda, pidi ennast tõsiselt ette valmistama. Ühes minuga kavatses sinna as-

tuda veel kolm tütarlast. Nad hakkasid ka kohe pääle kooli lõppu eratunde võtma ja töötasid kogu suvevaheaja, mis tookord kestis 1. maist 15. septembrini. Venemaal möllas sel aastal koolera ja koolid olid suletud ligi pool aastat. Minu vanemad olid aga arvamisel, et kui laps koolis käib, siis ta ka midagi õpib, ja teise kooli pääsemine ei pidanud takistusi tegema. Osteti siis kooli õppekava ja küsiti minult, kas ma seda ja seda olen õppinud. Selle järel anti mind üles teise keskkooliklassi, mis vastas praegusele viiendale algkooliklassile. Et programm võis üks asi olla ja õpilase teadmised teine, selle pääle ei mõtelnud keegi.

Suvi oli pikk ja ilus, puuvilja oli palju ja see oli erakordselt odav (koolera tõttu); elu mererannal oli lõbus, eksamit ei tulnud meelde. Augustikuu lõpul tulime linna, ja ma kohtasin tänaval endist koolijuhatajannat pr. Ballod'it. Ja esimene küsimus oli, kas ma suvel olen töötanud. »Ma pole ühtki raamatut avanud«, kostsin ma säravi silmi. »Ja matemaatikat pole sa ka mitte korranud?« — »Seda ka mitte.« — »Du bist nicht recht geschickt!« hüüdis ta. »Ja sina arvad kooli sisse pääseda!« Ta oli tõsiselt ärritatud ja pahane, ning asi lõppes sellega, et ta mu viis oma venna, väga targa matemaatiku juurde, kel aga aimu polnud, mida üks 12-aastane plika matemaatikast teab või teada võib, eriti siis, kui ta pool aastat sellest ainest pole undki näinud. Ta tuupis minuga siis kaks nädalat aritmeetikat, ja iga tunni lõpul olime mõlemad punased kui keedetud vähjad, tema pingutusest ja vihast, mina hirmust ja pisaratest. Nii »ette valmistatud«, läksin mina siis eksamile. Programmi järgi pidin ma ju kõiki teisi aineid teadma. Ärevust polnud minus krossi eest, säärast asja ma ei tunnud üldse.

Kui ma aga seda suurt koolimaja nägin, mis juba väliselt sundis aukartusele, siis asus ometi mingisugune võõras tunne südamesse ja ma haarasin ema käe järele. Õpetajad ja õpilased liikusid kiirelt ja ärritatult edasi-tagasi,

emad ja isad istusid vaikselt piki koridore. Ma seisin nõutult oma tagasihoidliku ema kõrval, teadmata, kelle poole pöörduda.

Korrage küsis keegi: »Wie heisst du, in welche Klasse?« Selle järel: »Komm mit!«

Sääl ma nüüd istusin ühes suures klassis, koos paarikümne minusuguse tüdrukuga. Üks õpetaja teise järele tuli, küsis, laskis kirjutada ja läks jälle. Saksa ja vene keel ning maateadus olid tuttavad. Neile järgnes ajalugu, missugusest ainest teadsin ainult kaht nime, need olid Pelopidas ja Epameinondas. Kõige kahtlasem oli prantsuse keel, see nagu polnudki see prantsuse keel, mida mina olin õppinud.

Viimati tuli matemaatika. Eksamineeris inspektor Nerling ise. Kui palju ma teadsin ja mida ma teadsin, pole mul enam meeles, aga ta miskipärast küsis, kelle juures ma olin tunde võtnud. Kui ta kuulis, et hr. Tautzen mind oli ette valmistanud, oli ta äärmiselt üllatunud. See oli ju ta hää sõber ja ta polnud talle midagi minust rääkinud!

Küllap hr. Tautzen teadis, miks ta minust oli vaikinud.

Kui järgmisel päeval eksamite tagajärjed teatati, olin mina ainuke, kes sisse pääsis. Mind võeti vastu küll klass allapoole, aga ka see oli suur soodustus. Ainuke tingimus oli — prantsuse keele abitunnid! Kui tarvilikud need olid, näitas esimene tunnistus, millel prantsuse keel oli hinnatud poolteisega.

Mistõttu mulle see õnn osaks sai kooli sisse pääseda, ei seda ma iialgi teada saanud. Aga sisse ma jäin ja asusin suure hooga tööle. Ma õppisin häämeelega ja kergelt. Õppimine tegi nii vähe vaeva, et käitumine mõnikord selle all pidi kannatama.

Õpetajad on mind ikka armastanud, kuid sellele vaatamata on nad minu käitumisele kaks korda miinuse juurde lisanud.

Mureliku näoga teatas mulle kord mu klassijuhataja ühe konverentsi järel: »Was hast du wieder bei Herrn Hage angefangen, er liest garnicht mit sich reden! Ich habe dich vor dem Minus nicht retten können.«

Lennates möödusid aastad, ja kool oli läbi. Lõppeksamid olid õnnelikult selja taga, kooliga sidus meid ainult veel lõppaktus. Seda peeti suure pidulikkusega. Aktusesaali läksime meie, tütarlapsed, valgetes kleitides paarikaupa, ees sammus inspektress mustas siidis, valge roosikimp käes. Seda ruumi nägime meie ainult kolm korda aastas: tunnistuste andmisel jõuluajal ja kevadel ning korra aastas kooli ballil. Seda suursugusemalt ja pidulikumat ta mõjus oma tumeda tammepuust paneeliga ja punase plüüšiga ületõmmatud pinkidega seinte ääres. Akende vahel rippusid Vene tsaaride portreed elusuuruses, alates Peeter Suurega. Viimse keisri pilt rippus üksi keskel eesseinal. Selle all oli rikkalikult nikerdatud tumedast tammepuust kateeder ja ees seisis pikk tumepunase kaleviga kaetud laud, kus istusid direktor, kaks inspektorit, meie inspektress, kuratoomiumi ja kirikunõukogu liikmed. Kaares laua ees istusid abiturientid, pahemal tüdrukud, paremal poisid mustades ülikondades, pahemas käes valge kinnas.

Aktuse käik oli meie omile sarnane: vaimulik talitus, direktori kõne, selle järel õpilaste kõned — üks ladina-, teine inglise- ja kolmas prantsuskeelne meesabiturientidelt; siis tunnistuste ja auhindade kätteandmine. Kõlas esimese, teise kuldauraha saaja nimi ja siis kolmandana — sama auhinna saajana — minu nimi! Ma ehmusin nii, et maailm mu ümber hakkas keerlema. Silmade ees läks mustaks, jõud kadus liikmeist, ma jäin liikumatult istuma, kuni mu naaber mulle ühe müksu andis. Kuidas mu jalad mind laua juurde kandsid, kuidas ma oma auhinna vastu võtsin, see sündis kõik nagu unes. Mul oli ainult üks mõte: see peab olema eksitus!

Agas see eksitus jäi püsima kuni tänapäevani. Mille eest nad mulle selle auhinna andsid? Ma ei tea seda ka praegu mitte, see võis olla ainult puhtast armastusest.

Aegamööda hakkasin ometi ka rõõmu tundma, eriti mõtte juures, mis küll isa selle kohta ütleb. Jõudes koju leidsin aga, et au-

hinda — sõrmust — polnudki kaasas, olin selle kooli unustanud garderoobiruumi aknale. Kui siis lõppude-lõpuks isa ette ilmusin, tundsin teatavat ärritust ja uudishimu, isa otsus oli mulle väga tähtis. Ta uuris tähelepanelikult tunnistust, vaatas kord ka sõrmust, vaatas hetkeks ka minule otsa, silitas mu pääd ja läks sõnalausumata minema. Ta leidis, et asi oli korras, ja nüüd leidsin seda ka mina.

*

Kohe pääle kooli lõpetamist pakuti mulle kodukooliõpetaja koht Rõuges õpetaja Rudolf Kalda juures. Ma olin üheksateistkümnepäevane tuulispää, isa lemmik, ema murelaps. Elu seisis ees, veetlev, muretu. Ja ometi otsustasin enese pääle võtta laste kasvataja rasked kohustused. Miks tegin seda? Päämiselt küll uudishimu pärast. Mind meelitasid võõrad olud, esimest korda tuli mõte: see on ju su vanemate kodumaa, on oma isamaa! Küll keelasid vanemad, küll kollitasid tuttavad. Hirnutati kloostriigavusega, kodukooliõpetaja näljapõlvega. Ei aidanud midagi, jäin oma otsuse juurde. Ärasõidul tulid saatma kõik sugulased ja tuttavad, toodi lilli ja kompvekke, joodi jumalagajätuks vahuviina. Keegi vana hää tuttav tõi koguni hiiglasuure arbuusi. Murelikult, tõsiselt korraldasid isa, ema mu ümber. Viimati kolmas kell, vile, rong hakkas liikuma. Isa sammus vaguni kõrval. Ikka ruttemini ja ruttemini, kuni hakkas maha jääma. Tõmbas siis taskuräti, et lehvitada, kuid — pühkis sellega silmi.

Hää tuju ja kergemeelsus olid korraga pühitud. Raske koormana langes üksinduse ja mahajätuse tunne hingele. Olin ju esimest korda elus üksi teel kodust eemale. Ema oli ennast küll saatjaks pakkunud, aga kuhu see kõlbas? Lastekasvataja ema saatel! Korraga tulid meelde hää vana sõbra hoiatavad sõnad: »Sina tahad lapsi kasvatada ja endal on kasvatust vaja!« Kuid rong tormas edasi, ja elu läks ka edasi, paratamatult, kiirelt! Järgmisel hommikul tuli tuju ja julgus ühes päikesega tagasi. Narvast olin mööda; kuulsin

esimest korda eesti keelt pikemas jutuaajamises. Vaatasin huvitusega möödalibisevat maastikku. Nägin esimest korda maad, mis pidi saama mu kodumaaks. Järgmisel öhtul olin Võrus. Sadas peenikest sügisvihma, öhtu oli kottpime.

Suure hädaga mahtusin vankrisse oma pakkide ja kompvekikarpidega. Kramplikult hoidsin ühe käega süles abruusi, teise käega vihmavarju ja kübarat. Oh jaa, see kübar! Viimne moekarjatus, kahe pika nõela abil pää külge kinnitatud! Mis olid aga need nõelad võitluses Rõuge sügistuultega!

Viimaks ometi lõppesid need 14 versta Võrust Rõugeni! Nad möödusid võitluses tuulega, kübaraga, vihmavarjuga ja abruusiga. Üle kolme tunni oli kestnud sõit, mul paistis ta igavikuna.

Ka mind oodati kärsituse ja põnevusega. Tuli ju majja esimene »gouvernante« ja neid kujutati tavaliselt mingisuguste hirmutistena. Ta pidi olema pikk ja kõhn, siledate juuste ja prillidega. Sisse astus aga väike olevus, sassis pääga, viltuvajunud kübaraga, käte vahel ümmargune hiiglaabruus, kaenla all kümme kond kompvekikarpi! See kasvataja polnud hirmuäratav, see oli sõbralik seltsiline.

Ja selleks ma saingi. Ma leidsin ees uue kodu, pereemas uue sõbranna ja õpetaja Rudolf Kalda isikus enesele uue kasvataja. Seda, mis minu hinges oli sügavat ja väärtuslikku,

oskas tema äratada ja arendada. Tema õpetas mind tundma Jumalat.

Selles majas leidsin ka selle »unanständige Liebe«, mille eest mind oli hoiatanud vana prl. Borgström. Kuid see polnud mitte mu õnnetus. See armastus, Michael Luigaga eesotsas, tõi mu Venemaalt ära kodumaale. Mul on siin osaks saanud lõpmatu suur õnn, aga ka palju muret ja pisaraid. Need aga tõid mu siia, Eesti Tütarlaste Kooli.

Kui surm viis ära korraga neli last ja hing ei leidnud rahu koduses talituses, siis pöördus E. N. K. S. kooli tolleaegse juhataja Peeter Põllu poole palvega, lubada mind töötada tema koolis. Kuid vabu tunde ei olnud. Järgmisel päeval tuli aga minu juurde pr. Helmi Põld ja pakkus mulle kaheksa vene keele tundi. See oli kolmandik sellest, mis oli tal enesel. Miks tegi tema seda? Ei sundinud teda selleks ei koolijuhataja, ei koolivalitsus ega mingisugune dekreet. Ta tegi seda armastusest ligimese vastu. See on kaunim armastus, mis ei hooli enesest ega nõua endale midagi, ta ohverdab end teise hääks.

Ja selle armastuse tulemusena seisan ma nüüd juba kakskümmend kaks aastat Eesti Noorsoo Kasvatuse Seltsi Tütarl. Gümnn. pere keskel ja olen vastu võtnud armastust armastuse pääle nii suurel määral, et ei oska muud kui Jumalat paluda, et annaks jõudu ja juhust tasumiseks ja vastuarmastamiseks.

Elisabeth Luiga.

E. N. K. S. Tütarlaste Gümnaasiumi kirjastus, 1935.

Osatühing „Ilutrikik“, Tartus, Riia 6, 1935.

